

מ"בית הזוועות" ועד האם המסממת: מה עושה המערכת כדי להציל את הילד הבא?

קשר של שתיקה בבית, מורים שלא מוכשרים כדי לזהות סימני מצוקה, מערכת רווחה בקריסה ו-92% מחקירות הילדים שמסתיימות ללא אישום: המערכת שאמורה להגן על ילדים שחווים התעללות בביתם רצופה בחורים שדרכם עלולים קטינים ליפול שוב ושוב אל תוך עולם של זוועה. אחרי פרשות ההתעללות שנחשפו השבוע - מה צריך להשתנות כדי למנוע את הקורבן הבא?

10 תגובות

הדר גיל-עד, תמר טרבלסי חדד | 28.02.22 | 13:27
תגיית רווחה ילדים מוכים מצוקה התעללות חינוך

5 צפייה בגלריה

"עד היום לא ננקטו הצעדים הנדרשים להציל את הילד הבא" (אילוסטרציה) (צילום: shutterstock)

בשבוע שעבר נחשפנו לפרשה מזעזעת עם [מעצרים של בני זוג מהצפון](#). בחשד שקשרו את ילדיהם לכיסא והצליפו בהם בשוט, חסמו את פיהם בסלוטייפ והרעיבו אותם. באותו היום [נעצרה אם בחשד סיממה את בנותיה](#), בנות ה-6 וה-7, [הלבישה אותן בחיתולים וקסדה](#) כדי להציג אותן בפני וועדות רפואיות כבעלות צרכים מיוחדים ולהשיג במרמה קצבאות מביטוח לאומי.

מנתוני המועצה הלאומית לשלום הילד עולה כי בקרב 62% מהילדים המוגדרים נפגעי תקיפה או התעללות – הגורם הפוגע היה דמות הורית. מי שומר על ילדינו בביתם שלהם? מה עושה המערכת כדי לאתר ילדים במצוקה? והאם ניתן

להציל את הילד הבא? שרשרת של גורמים אמורים להתייצב כשומרים בשער - אך בכל שלב ושלב עלולים ילדים רבים ליפול בין הכסאות לתוך עולם של זוועה.

האם החשודה בסימום: תיעוד הבנות משחקות בגן (צילום: דוברות והסברה ביטוח לאומי)

איומים והכחשה: 72% מהקטינים חוששים מההשלכות - ושותקים

קשר של שתיקה אופף לא פעם ילדים החווים מסכת של התעללויות. הציפייה שיבואו וידווחו בעצמם על המצב היא לרוב לא מציאותית. מחקר חדש שנערך על ידי פרופ' כרמית כץ, מנהלת תחום המחקר במכון חרוב, וד"ר נגה צור מבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב, מצא כי 72% מהקטינים לא חושפים את פגיעתם בגלל חשש מההשלכות שעלולות להיות לחשיפה, 60% בגלל האשמה עצמית ו-36% בגלל חוסר אומן באחרים. המחקר נעשה בקרב בגירים שחוו התעללות כילדים.

עוד נמצא כי ב-71% מהמקרים שכבר כן נחשפו, הפגיעה הועלתה על ידי הנפגע עצמו, כשמרבית המקרים - 44% נחשפו בגיל ההתבגרות, 33% אחרי גיל 18. מעטים - 17% - חשפו את הפגיעה לפני גיל 10.

"הילדים מפחדים לספר, ישנם מנגנונים פסיכולוגים של הכחשה והדחקה", מסבירה איריס בן יעקב, הממונה על מיניות ומניעת פגיעה בבני נוער בשירות הפסיכולוגי ייעוצי במשרד החינוך. "במקרים רבים ההורים מאיימים עליהם שאם יספרו, רשויות הרווחה יוציאו אותם מהבית, שבגללם המשפחה תיהרס". לדבריה, "לילדים לפעמים לוקח זמן להבין שפוגעים בהם. יש כאלה שחושבים שזה לגיטימי ובכל הבתים מרביצים ולוקח להם זמן להוציא את הכאב".

"על הילד התמים מופעלות מניפולציות רבות על ידי המבוגר", מוסיפה יו"ר איגוד העובדות הסוציאליות עו"ס ענבל חרמוני. "החל מפיתוי חומרי, דרך איומים וחשש מסנקציות ועד המסר הסמוי או הגלוי שבמידה והפגיעה יחשף הפוגע - הורה, אח, דוד או כל בן משפחה אחר - יגרם נזק למשפחה והיא עלולה להתפרק והכל על כתפיו של הילד".

לפי נתוני המחקר, הגורמים שעשויים לקדם חשיפה הם תחושה של הילד שהוא כבר לא יכול לשרוד את הפגיעה ותחושת אחריות של כלפי אחרים, למשל הבנה כי קיימים נפגעים נוספים וההחלטה להציל אותם. "ילדים שנפגעים

מחפשים מבוגר שאצלו הם יוכלו להפקיד את הסוד", מסבירה ענת אופיר, מנהלת המיזם למניעת התעללות בילדים במכון חרוב.

"יש ילדים שחושבים שבכל הבתים מרביצים" (אילוסטרציה) (צילום: shutterstock)

בלי חובת הכשרה: בקו החזית - המורים

אז איך עוברים את חומת השתיקה? המסגרת המרכזית בה ניתן לאתר ילד במצוקה היא בבית הספר ובקו הראשון עומדים המורים שיכולים לזהות את הסימנים. למרות זאת כיום, אין חובת הכשרה בנושא במכללות להכשרת מורים ומשרד החינוך אינו מחייב לעבור הכשרה כזו.

"אנשי חינוך צריכים לקבל כבר בתהליך ההכשרה שלהם, הכשרה מתמשכת בנושא של מוגנות ילדים ומניעת פגיעה בילדים כחלק אינהרנטי מהיותם אנשי מקצוע - אנשי חינוך", אומרת ענת אופיר. "בגירים שנפגעו כילדים מספרים לנו תמיד שהם זעקו את המצוקה שלהם בכל דרך אפשרית, ואם לאנשי החינוך יהיו יותר כלים הם יידעו לזהות - שהילד לא מרביץ רק כי הוא אלים, שהוא לא מגיע ללימודים כי הוא עצלן, אלא כי הוא חווה מצוקות שהוא לא יודע לתווך אותן החוצה".

איריס בן יעקב, האמונה על הנושא במשרד החינוך מדגישה, כי גם אם אין חובת הכשרה סדורה, היועצות החינוכיות בבתי הספר מציידות בכל שנה מחדש את מחנכי הכיתות בסימנים לאיתור וזיהוי מצוקה של ילדים ונעשית הסברה בנושא.

סימנים לאיתור ילד במצוקה

איך מאתרים מצוקה בזום? בזמן הקורונה - ירידה בפניות

מדי שנה מתקבלות 6,000 פניות מיועצות חינוכיות ומורים בחשד להתעללות בתלמידים בזכות זיהוי של סימנים - אך עדיין יש פער בין שכיחות הילדים שחיים בצל אלימות לדיווח עצמו.

בן יעקב מציינת כי בתקופת הקורונה השרות הפסיכולוגי ערך הדרכה לצוותים החינוכיים כיצד לאתר ולזהות פגיעה גם מרחוק בזום. אולם בימי המגפה חלה ירידה בפניות להיועצות. רק עם החזרה ללמידה פרונטלית הייתה הצפה בפניות.

הילדים, שעל פי החשד היו נתונים להתעללות קשה ממושכת ב"בית הזוועות בצפון", נעדרו במשך שלושה ימים מבית הספר. בשל חיסיון שחל על הפרשה לא ברור כיצד נחשפה מסכת ההתעללות שהובילה את המשטרה לבית המשפחה, מי דיווח והאם המורים והמוסד החינוכי היו מעורבים בחשיפה.

במקרים של היעדרויות, התקנות דורשות מקציני ביקור סדיר, שאחראים על ההגעה הסדירה של תלמידים לבית הספר - לבדוק היעדרות של תלמיד ללא סיבה החל מהיום השביעי.

מחוייבים להגיע אל הבית רק אחרי 7 ימים. מתוך מחאה נגד התעללות (צילום: מוטי קמחי)

"אין עבודת איתור בקהילה – וחשיפת המקרים מצטמצמת"

כשיש חשד סביר שילד עבר התעללות או פגיעה היועצת החינוכית תפנה לעובדת סוציאלית לחוק הנוער. "העובדת הסוציאלית לא תיכנס באופן מידי הביתה, ותבצע בדיקות מקדימות", מסבירה בן יעקב. "אם יש חשד סביר היא חייבת להתערב ולפעול – ואז מזמינים חוקר ילדים".

במקרים בהן נחשפה האלימות עומדות בפני רשויות הרווחה שתי אפשרויות: להוציא את הילד מהבית בחסות צו של בית משפט, בתחילה לאומנת חירום ואחר כך למסגרות חוץ ביתיות כמו פנימיות, או אומנה קבועה. אפשרות אחרת היא להשאיר את הילד בביתו תחת פיקוח ולבנות תוכנית ביקורים של עובד סוציאלי – לפי רמת המסוכנות שמעריכים שהוא נתון בה, אופציה פחות שגורה כשיש חשד להתעללות ויותר במקרים של הזנחה.

אבל בעומס המוכר בלשכות הרווחה קשה לאתר מקרי התעללות ופגיעה בילדים. "מספר המטופלים והמקרים הגדול אל מול המחסור גם בתקנים וגם בעובדים, מוביל לכך שהעובדות והעובדים הסוציאליים לא מצליחים בכלל לאתר באופן יזום ואקטיבי את אותם בתים שהאלימות והפגיעה מתרחשת בהם", אומרת יו"ר איגוד העובדות הסוציאליות. "בשל

העובדה שאין עבודת איתור ומניעה בקהילה, המצב חמור בהרבה ואפשרויות האיתור וחשיפת המקרים מצטמצמות מאוד."

92% מחקירות הילדים מסתיימות ללא כתב אישום

המורה זיהה, היועץ החינוכי הפנה, העובד הסוציאלי התערב והכרעה מגיעה לבתי המשפט, אבל גם שם מתקבלות לא פעם החלטות שיפוטיות שגויות הגוזרות על הילד להמשיך ולחיות לצד זה שפוגע בו.

"המערכת המשפטית מתקשה לתת מענה מתאים למקרים של התעללות בילדים ואלימות במשפחה", מסבירה פרופ' רות הלפרין קדרי, ראשת מרכז רקמן לקידום מעמד האשה בפקולטה למשפטים אוניברסיטת בר אילן. "אחת הסיבות לכך היא ששופטות ושופטי משפחה לא נדרשים לעבור הכשרה ייחודית בנושא זיהוי סימני פגיעות בילדים או אלימות במשפחה, כתנאי לכהונתם או במהלכה. גם מערכת המשפט הפלילי לא מותאמת להתמודדות עם מצבים שכאלה."

לדברי פרופ' הלפרין קדרי, אין בכלל פרוטוקול מסודר לבחינת טענות של התעללות או פגיעה בילדים. "הפרוטוקול שבו משתמשים שירותי הרווחה לא עודכן כבר עשרים שנה ואינו מותאם לידע המחקרי העדכני. התוצאה מדאיגה ביותר – מן הפרקליטות נמסר לאחרונה כי 92% מחקירות הילדים מסתיימות ללא הגשת כתבי אישום, גם כאשר ברור לפרקליטים שהיתה פגיעה, מכיוון שאין עמידה ברף ראיות פלילי."

"שופטים לא נדרשים לעבור הכשרה בנושא פגיעות". ארכיון (צילום: מוטי קמחי)

"בחקירה הילד שומר את הסוד ומכחיש"

אחת הבעיות בביסוס ראיות שיעמדו במבחן המשפטי היא הקושי בחקירת ילד שעבר התעללות. "מגיעה חקירת ילדים והילד מכחיש, אינו יכול לגלות את הסוד, והרווחה לא יכולה לעשות דבר. יש הרבה תסכול", מסבירה בן יעקב.

עו"ד ורד וינדמן, מנכ"לית המועצה לשלום הילד אמרה, כי יש דרכים אחרות לגלות את ההתעללות. "ילדים מבטאים את המצוקה שלהם, בין היתר, בסימנים ובאיתותים התנהגותיים ורגשיים. ככל שהילד צעיר יותר והשפה המילולית שלו

מפותחת פחות, כך הסימנים יהיו מבוססים יותר על התרשמות מהתנהגותו, הופעתו החיצונית ומצבו הרגשי", הסבירה. "למרות שאחד מכל חמישה ילדים נפגע מהתעללות על ידי מבוגר, קשה להאמין אבל כיום אין חובת הכשרות בנושא איתור וזיהוי ילדים נפגעי התעללות כחלק מלימודי הוראה לאף אחד מבעלי המקצוע שנמצאים בקשר, לעתים יומיומי וקרוב, עם ילדים".

"ילדים צריכים מבוגרים שיגידו להם שהם איתם בטוב וברע וזה תפקיד משמעותי שאנשי חינוך צריכים לקחת", טוענת ענת אופיר ממכון חרוב. "בדרך הזו נצליח למנוע מקרים, לאתר אותם מוקדם ואולי נגיע לפחות מקרים שמתפוצצים בשלב של פגיעה כל כך קשה שבה כולם שואלים איך לא ראינו?"